

ПИТАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТОЛІТТЯ)

АНДРІЙ ОКОПНИЙ

Львівський державний інститут фізичної культури

У статті розкриваються погляди на фізичне виховання українських вчених-педагогів другої половини ХІХ століття, які працювали у російських освітніх закладах – Петра Редкіна та Памфіла Юркевича. Підкреслюється вплив їх християнсько-ідеалістичного світогляду на теорію тіловиховання.

Теорія і методика фізичного виховання, як наука та навчальна дисципліна формує систему фундаментальних знань, що визначають професійну діяльність педагога в галузі тіловиховання молоді [1]. Такі знання не виникли відразу – їх накопичування тривало упродовж століть із життєвого досвіду народу, який методом спроб і помилок створив народну педагогіку, до якої належить і тілесне виховання. Згодом, із синтетичних праць вчених-педагогів і, зокрема, з ґрунтовних доробків теоретиків і практиків тіловиховання виокремилася нова науково-педагогічна дисципліна про фізичне виховання. Активно і цілеспрямовано вона починає розвиватися у другій половині ХІХ століття. У царській Росії цьому сприяв ряд факторів, насамперед розвиток науки, вплив педагогічних ідей Західної Європи, розуміння вченими-педагогами потреби організації фізичного виховання у навчальному процесі та поширення відповідних знань серед населення. Тому, що в той час педагогічна думка в Російській імперії досягла значного розвитку, сприяла насамперед викладацька та наукова діяльність педагогів українського походження К.Д. Ушинського, П.Г. Редкіна, П.Д. Юркевича, М.О. Корфа, М.І. Демкова та інших, які працювали на території Росії. Це підтверджує відома дослідниця історії України Н. Полонська-Василенко, яка пише: “Дуже багато українських вчених працювали в університетах, духових академіях, політехнікумах, технічних інститутах та інших високих школах, в Російській Академії Наук, у Військовій Академії. Викладали, за умовою часу, польською, німецькою, російською мовами, і завойовували славу тим державам де працювали”[2, с. 389].

Нині творча спадщина українських педагогів вимагає детального аналізу, осмислення, доповнення розумінням тогочасної епохи та впровадження цих матеріалів у сучасну науку. До таких особистостей належать імена – Петра Григоровича Редкіна (1808-1891 р.р.) та Памфіла Даниловича Юркевича (1826-1874 р.р.). Їх педагогічна діяльність припадає на ХІХ століття – критичну для українців епоху, бо тоді за росіян вважали усіх, хто працював у російських установах, користувався російською мовою, друкував свої праці в російських часописах і т. ін. [2]. Через такі обставини минулого, потрібні генеалогічні, антропологічні, психоаналітичні дослідження, щоб встановити українське походження багатьох вчених, за національну приналежність яких нині ведуться суперечки.

Нині на основі доступних літературних джерел можна проаналізувати педагогічні підходи до виховання та погляди на тілесне виховання П. Редкіна та П. Юркевича, простежити історію їх становлення.

Петро Редкін – професор правознавства, історик філософії, педагог, який протягом 15-ти років виконував обов'язки голови Петербурзького педагогічного товариства.

Народився Петро Григорович Редкін 16 жовтня 1808 року в м. Ромнах Полтавської губернії в сім'ї багатих українських дворян-поміщиків. Початкову освіту майбутній вчений отримав вдома, пізніше навчався в Роменському училищі. Після закінчення навчального курсу в Ромнах, продовжував освіту в м. Ніжині, у гімназії вищих наук князя Кушелева-Безбородька. Здобувши в гімназії належний рівень знань, виїхав в Московський університет, де поступив на етико-політичне відділення. Його здібності помітили і в 1828 році його відсилають у Дерпт (Юр'єв) для здобуття професорського звання. З 1830 році П. Редкін продовжує навчання в Берлінському університеті, де крім слухання лекцій знаменитих професорів, вивчає чужі мови: давні (латинську, грецьку) і нові (англійську, італійську, іспанську). Перебуваючи за кордоном, наш земляк завершив як загальну, так і спеціальну (юридичну) освіту. Після повернення з-за кордону отримує ступінь доктора права і починає читати лекції з енциклопедії права. Професорська діяльність П. Редкіна в Москві, яка тривала з 1834 до 1848 року набула широкої популярності. Поряд з викладацькою роботою, вчений з 1843 року видавав "Бібліотеку для виховання". У 1849 році педагог залишив Московський університет і перейшов на чиновницьку службу. З 1859 року стає і тривалий час плідно працює на посаді голови Педагогічного Товариства. У 1863 року – призначається професором Петербурзького університету, де викладає до 1882 року. В тому ж році – стає членом Державної Ради. Петро Григорович Редкін помер 19 березня 1891 року.

Вчений надавав важливу роль педагогіці в суспільному житті: "Від неї переважно я чекаю порятунку нашої будучини"[3, с.41]. Виховання, на його думку, має відповідати вимогам краси, істини й добра.

П. Редкін мав значний вплив на становлення особистості, педагогічного хисту К. Ушинського, який під час канікул перебував в "улюбленого професора" [4]. У 60-ті XIX століття разом із суспільно-педагогічним рухом Росії пожвавлюється педагогічна преса. Одним з перших спеціальних педагогічних видань цього часу був "Журнал для виховання", за доконечність якого висловилися К.Д. Ушинський та П.Г. Редкін. Вони розуміли необхідність пропаганди педагогічних ідей, знань, зокрема тілесного виховання серед населення.

П. Редкін, друкуючи статті в журналах, обгрунтовував думку, що виховання стосується людини як цілості, якою її створила природа. Вчений підкреслював, що "людина є єдністю тіла і духу, а тому істинна освіта повинна розвивати дух і тіло в єдності, словом розвивати всю людину для цілковитої людяності" [5, с. 106]. Виховання має формувати лише таких людей, які можуть будувати життя на основі правди, добра, любові та справедливості, а для цього доконечна гармонія розуму, серця (моралі), тіла. Такій меті, вказує педагог, служить педагогічна наука, добродійний вплив якої визнають всі "мислячі люди". Вищою ціллю педагогіки, за Редкіним, є намагання виховувати дітей так, щоб вони з часом не мали потреби у нагляді, а набували здатності перейти до самовиховання. Будь-який зовнішній вплив буде безуспішним, якщо людина не використає запропоновані для навчання засоби і не зрозуміє, що освіта в першу чергу є самоосвітою. Навчаючи дітей, вчителі, вихователі, мають сприяти цьому: зацікавлювати і наставляти їх. "Істинна

освіченість” має охоплювати всю людину як цілість: тіло (підкреслення наше – А.О.), почуття, розум, волю і готувати її для всіх сфер життя, зокрема сімейної, державної, загальнолюдської [5].

П. Редкін підкреслює важливий вплив на освіту релігії як загальночинного засобу істинної освіченості. “Своїм сильним стимулюючим впливом на довершеність, істину, добро, вона доступна всім і кожному, її повчання не лише кожному зрозумілі, але і торкаються найскладніших питань життя” [5, с.107]. Саме тому релігія, як підтверджує історія різних народів, була завжди першим і могутнім засобом просвітництва. Значний вплив мала вона і на розвиток фізичного виховання.

На думку педагога, вихователя, який правильно зрозумів своє призначення, буде намагатися детально вивчити природні сили вихованців, стимулюючи прагнення до вдосконалення, керуючи ними, щоб вони розвинулися і не мали негативних сторін. Це стосується і фізичного виховання, як найвпливовішого та всеохоплюючого засобу для удосконалення людини.

Памфіл Юркевич – професор філософії, педагог, автор низки праць з філософії та педагогіки. Памфіл Данилович Юркевич – син священника с. Ліплява Полтавської губернії (тепер Черкаська обл.), народився 28 лютого 1826 року. Навчався спочатку вдома, пізніше в Переяславському духовному училищі. У 1841 році – прийнятий в Переяславську семінарію, а в 1847 році він поступив до Київської духовної академії, де був одним із кращих студентів. Після її закінчення (1851 р.) залишений на посаді викладача філософських наук в цій же академії. Через рік (1852 р.) отримав ступінь магістра. У 1857 році, крім філософії, П. Юркевич викладав ще й німецьку мову. У 1860 році вийшов його філософський етюд “Из науки о человеческом духе”, спрямований проти учення матеріалізму. Ця праця сприяла визнанню П. Юркевича в науковому світі. У 1861 році він отримав звання ординарного професора Київської духовної академії і незабаром був запрошений Московським університетом очолити кафедру філософії. В Москві серед нових знайомих П. Юркевич зберіг любов, прив’язаність і повагу до Київської духовної академії і відверто говорив, що вона розвинула в нього любов до філософії і створила тверду основу цієї науки. В Москві, крім філософії в університеті, викладав ще педагогіку в учительській семінарії військового відомства. З 1869 по 1873 рр. був деканом історико-філологічного факультету. П.Д. Юркевич помер 16 жовтня 1874 року в Москві і похований в Данилевському монастирі.

Будучи ще професором академії в Києві, П. Юркевич почав вивчати разом з філософією педагогіку. І в недалекому часі педагогіка нарівні з логікою і психологією стала для нього важливою частиною філософії і одним із найкращих предметів його занять.

Як філософ і педагог П. Юркевич розумів, що гармонійне людське життя не мислиме без правильної організації фізичного виховання і бачив основу цього процесу в християнській моралі. Піклуючись про тіло, педагог говорив, що “християнство кожен день визнає істину – в слабкому, хворобливому і розстроєному тілі моральні спокуси посилюються в безмежній мірі. Посилюються вже тому, що ми змушені доглядати за ним і бути органом для його послуг, замість того, щоб приймати від тіла послуги” [6, с.407]. Юркевич наголошує, що

християнство, вимагаючи умертвіння плоті, вказує на необхідність виховувати тіло так, щоб воно могло стати храмом Святого Духа, щоб воно не було гніздом пристрастей, афектів, шкідливих нахилів, але стало сильним і слухняним органом “вищої і чистої” волі. В часи язичництва, або права тіла були ущемлені духом (індійський аскетизм), або права духу були ущемлені тілом (грецька чуттєвість) і лише християнство дало вищий закон життя, при якому тіло повинно бути підкріплене славою духу, як дух – Божою славою [6, с. 408].

За своє коротке життя П. Юркевич написав, крім доробків з філософії, низку праць з педагогіки, зокрема “Читання про виховання” (1865), “Курс загальної педагогіки з додатками” (1869), а також статті: “Ідеї і факти із історії педагогіки” (1870), “Нарис історії виховання і навчання” (1870), “План і сили початкової школи” (1870), “Майбутність звукової моди” (1872) та інші.

На думку українського педагога початку ХХ століття Михайла Демкова, П. Юркевич мало оцінений за свою працю сучасниками. Лише приємне виняток знаходимо у його учня – В.С. Соловйова, який говорить: “Якщо висотою і свободою думки, внутрішнім тоном поглядів, а не числом і обсягом написаних книг визначати значення справжніх мислителів, то без сумніву почесне місце належатиме покійному московському професорові П.Д. Юркевичу [6, с. 395]. Значне зацікавлення до його поглядів спостерігаємо зараз, що є своєрідною компенсацією за неприділену увагу в минулому.

Аналізуючи еволюцію теорії і методики фізичного виховання, помітним у її досягненнях є внесок педагогів. Підтвердженням цього є творча спадщина непересічних особистостей професорів Петра Редкіна та Памфіла Юркевича. У своїх педагогічних поглядах на загальне виховання особливу увагу приділяли тілесному вихованню у поєднанні з духовним на християнській основі. Це свідчить про далекоглядність вчених-педагогів у ролі тіловиховання. Їх ідеї, погляди є актуальними і нині, коли спостерігається занепад у особистісному ставленні як до духовної так і тілесної культури людини. Вирішенню цих проблем сучасності сприяє підвищення педагогічної свідомості молоді, яка ґрунтується на історичній пам'яті народу, на розумінні внеску багатьох особистостей (К. Ушинського, Г. Ващенко, В. Вернадського, М. Демкова, С. Русової, В. Сухомлинського, О. Бутовського, І. Боберського та ін.) у розвиток національної системи освіти, зокрема фізичного виховання, творча спадщина яких є ще не до кінця розкритою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. – Львів: ВНТЛ, 1998. – 336 с.
2. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України: У 2 т. Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 1995. – 608 с.
3. Гончаров М.К. К.Д. Ушинський і його епоха // Педагогічні ідеї К.Д. Ушинського. – К.: Вища школа. – 1974. – С. 37-55.
4. Гриценко М.С. До життєпису великого педагога // Педагогічні ідеї К.Д. Ушинського. – К.: Вища школа. – 1974. – С. 55-72.
5. Демков М.И. Очерки по історіі русской педагогики. – М., 1909. – 144 с.
6. Демков М.И. Історія русской педагогії. Ч. III. – М., 1909. – 532 с.

QUESTIONS OF PHYSICAL TRAINING IN THE UKRAINIAN PEDAGOGICAL IDEA (SECOND HALF XIX OF CENTURY)

ANDRIY OKOPNYJ

Lviv State Institute of Physical Culture

The views of ukrainian scientists-teachers of the second half of XIX century concerning physical education are being revealed in the article. Those scientists, namely P. Redkin and P. Yurkevych worked mainly in Russian educational establishments. The influence of their christian-idealistic outlook upon physical education is being underlined.

МАРКЕТИНГ ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ У ТУРИЗМІ І ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ У ПРИКАРПАТТІ

СВІТЛАНА ОРИШКО

Прикарпатський університет імені Василя Стефаника

Прикарпаття розташоване на заході України в передгірській та гірській частині Карпат. Мальовничі гірські хребти, хвойні та мішані ліси, розташовані в центрі Європи, створили тут цілющий мікроклімат, який разом з рослинними ресурсами здавна використовувався як для лікування, так і для фізичної реабілітації людини та туристичної діяльності.

Велике туристично-оздоровче значення має створений уперше в Україні Карпатський Національний природний парк, розташований у басейні гірської частини річки Прут. У його рекреаційно-господарській зоні функціонують 7 готелів і туристичних баз, 4 туристичні притулки, понад три десятки санаторно-оздоровчих і спортивних закладів.

У перспективній схемі в рамках загальної гіпотези туризму на території виділяються певні етапи. У першу чергу визначаються конкретні точки розміщення і типи пропонованих об'єктів та трас туристичних маршрутів. Ці маршрути і схеми враховують зацікавленість внутрішнього, іноземного, молодіжного та шкільного туризму, обслуговування місцевих та приїжджих контингентів населення, а також інші види і форми активного відпочинку населення країни і даної території. Види і форми туризму класифікуються:

- за провідним функціональним напрямком (оздоровчий, пізнавальний, спортивний);
- основним заняттям (похід, катання на лижах, екскурсії, купання і т.д.);
- ступенем організації (плановий, самодіяльний, неорганізований);
- за сезонністю (літній, зимовий, міжсезонний);
- за складом туристів (молодіжний, відпочинок дітей, шкільний, сімейний, туризм сільського населення);
- за тривалістю подорожей (у вихідні, святкові дні, період відпустки);
- за кількістю фізичних навантажень (активний, пасивний);
- поділ туристичних послуг на маршрутні та стаціонарні.

Аналіз сучасного стану розвитку туризму включає: вивчення пропозиції і попиту населення на туристично-оздоровчі послуги (бази відпочинку, пансіонату, лікувально-оздоровчого комплексу, санаторіїв-профілакторіїв), туристично-